

Wetenschatten • Historische figuren van het zeewetenschappelijk onderzoek

Paul Pelseneer

Paul Pelseneer, portret (Brien, 1951).

Paul Pelseneer (°Brussel, 26 juni 1863 - †Brussel, 5 mei 1945) was een befaamde Belgische zoöloog en docent aan de Gentse normaalschool. Zijn interesse voor de dierkunde omvande uiteenlopende onderwerpen, maar spitste zich toch vooral toe op de studie van de weekdieren (malacologie). Aangezien hij nooit aangesteld werd als universitair hoogleraar, moest hij zijn onderzoek hoofdzakelijk in zijn vrije tijd voeren. Dit hield hem echter niet tegen om maar liefst 219 wetenschappelijke publicaties bij elkaar te schrijven.

Pelseneer vergaarde in de eerste plaats bekendheid door zijn enorme bijdrage aan het onderzoek naar de anatomie en het leefmilieu van mollusken (weekdieren). Hij was een vurig voorstander van oceanografische expedities en verleende zijn medewerking aan de tochten van de *HMS Challenger*, de *Belgica* en de *Siboga*. Hij beschreef tijdens zijn leven zo'n 69 nieuwe mariene soorten, waarvan 57 weekdieren.

Levensloop

Paul Pelseneer kwam op 26 juni 1863 in Brussel ter wereld als zoon van een kleine industrieel. Hoewel hij opgroeide in een gezin dat vooral in letterkundige en artistieke kringen vertoefde, werd hij reeds als kind onweerstaanbaar aangetrokken tot de natuurwetenschappen. Tijdens de familievakanties aan de Belgische kust ontwikkelde de jonge Pelseneer, onder het goedkeurende en aanmoedigende oog van zijn vader, zijn passie voor de zee. Die evolueerde al gauw tot een uitgesproken biologische interesse in de weekdieren. Op amper 17-jarige leeftijd werd Pelseneer al lid van de '*Société Royale de Malacologie de Belgique*' (later de '*Société Royale Zoologique de Belgique*') en had hij definitief zijn roeping gevonden.

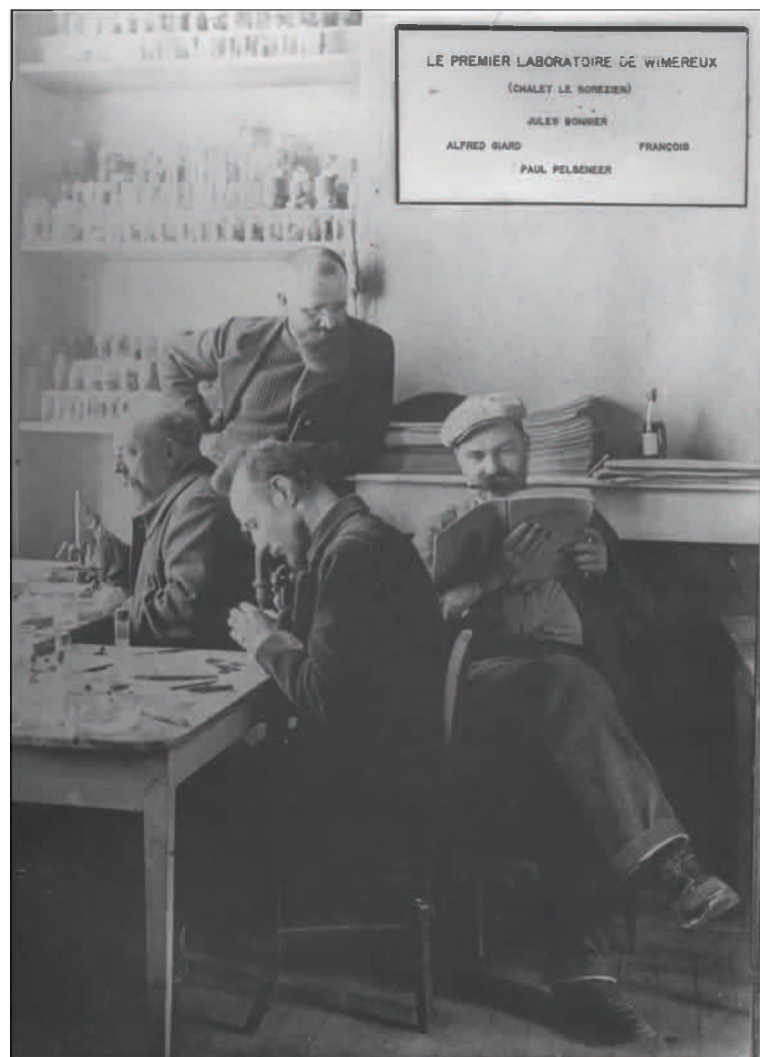
Pelseneer studeerde in 1884 af als natuurwetenschapper aan de *Université libre de Bruxelles*. Hij stelde zijn onderzoekscompetenties de volgende twee jaar verder op punt in het buitenland. In 1884 trok hij naar het laboratorium van de Franse zoölogische etholoog (gedragsbioloog) Alfred Giard, professor aan de Universiteit van Rijsel. Het jaar erop volgde hij lessen bij de Britse dierkundige Ray Lankester in Londen. Hier leerde Pelseneer ook Thomas Henry Huxley kennen, de Engelse bioloog die omwille van zijn enthousiaste verdediging van de evolutietheorie van Charles Darwin ook wel *Darwin's Bulldog* genoemd werd. Deze twee Britten introduceerden Pelseneer in de discipline van de evolutionaire morfologie, een onderzoeksveld dat de reconstructie van fylogenetische stambomen (schema's die weergeven hoe soorten met elkaar verwant zijn) op basis van morfologische inzichten beoogde. Zowel Giard als Lankester zouden een zeer grote invloed hebben op het latere wetenschappelijke werk van Pelseneer.

Na zijn buitenlandse studies keerde Pelseneer terug naar Brussel, om er in 1888 zijn doctoraat in de zoölogie te behalen. In hetzelfde jaar ging hij aan de slag als docent botanica en chemie aan de normaalschool te Gent. Die job zou hij uitoefenen tot de Duitse bezetters zijn benoeming in 1914 ongedaan maakten. In 1919 werd hij aangesteld als permanente secretaris van de Koninklijke Academie van België, een functie die hij in 1936 moest opgeven omwille van het verlies van zijn gezichtsvermogen. Paul Pelseneer overleed op 5 mei 1945 te Brussel.

Hoewel Pelseneer al snel een internationaal gekende naam werd in de wereld van de zoölogie, slaagde hij er nooit in om aangesteld te worden als universitair professor. Hij had bijgevolg geen eigen laboratorium ter zijner beschikking en kon zijn onderzoek enkel uitvoeren in zijn vrije tijd. De meeste van zijn vakanties besteedde hij dan ook in het marien biologisch laboratorium dat Giard in het Franse kustdorpje Wimereux had gebouwd. Daar verdiepte hij zich in de gedragsbiologie (ethologie) van mariene soorten. De tekenlessen die hij als kind gekregen had van de Belgische kunstenaar Constantin Meunier stelden hem in staat zijn onderzoeken zelf uitvoerig te illustreren. Ondanks het feit dat hij zich nooit op professionele wijze aan onderzoek kon wijden, slaagde Pelseneer er toch in om maar liefst 219 publicaties op zijn naam te schrijven. Het grootste deel hiervan handelde over ongewervelden en in het bijzonder over weekdieren (mollusken). Geïnspireerd door de Britse morfologische en de Franse ethologische school probeerde Pelseneer zijn zoölogische onderzoeken zo ruim mogelijk op te vatten en pleitte hij voor een herwaardering van het veldonderzoek. Pelseneer wou immers niet louter de dieren op zich bestuderen, maar had tevens aandacht voor het effect van het milieu op de bouw en het gedrag van een organisme. In die zin week zijn evolutionair morfologisch onderzoek bijvoorbeeld af van dat van Edouard Van Beneden, die zich voornamelijk richtte op embryologisch onderzoek in het laboratorium. Bovendien toonde Pelseneer zich met zijn opvattingen eerder een aanhanger van de evolutietheorie van Jean-Baptiste Lamarck dan van Darwin. Waar deze laatste beweerde dat enkel de soorten die genetisch het best aangepast waren aan hun milieu overleefden en anderen uitstierven, ging Lamarck ervan uit dat aanpassingen aan de omgeving tijdens het leven werden verworven en bij veelvuldig gebruik ook erfelijk vastgelegd werden.

Pelseneer (zittend in het midden) aan het werk in het laboratorium van Giard (links) in Wimereux (De Bont, 2009).

Zijn bijdragen aan de malacologie, zoölogie, evolutionaire morfologie, fylogenie en ethologie maakten van Pelseneer een internationaal gevierde wetenschapper. Hij kreeg eredoctoraten van de universiteiten van Brussel en Leeds, werd erelid van de *'Conchological Society of Great-Britain and Ireland'* (de conchologie is de studie van de schelpen van weekdieren) en ontving in 1913 de *'Prix décennal de Zoologie'*, toen de hoogste wetenschappelijke onderscheiding in België. Met het prijzengeld van deze onderscheiding legde Pelseneer zelf de basis voor de *'Prix Lamarck'*, een vijfjaarlijkse prijs die vandaag de dag nog steeds uitgereikt wordt aan een auteur die een belangrijke bijdrage geleverd heeft aan het evolutionair zoölogisch onderzoek. In 1936 vierden vrienden en collega's de bioloog met de publicatie *'Mélanges Paul Pelseneer'*. In dit werk betuigden 74 wetenschappers van over de hele wereld eer aan Pelseneers ruime interesse voor zowat alle aspecten van de zoölogie. Ze penden elk een artikel over hun eigen onderzoeksspecialiteit neer en erkenden de kleine of grote bijdragen die Pelseneer reeds geleverd had aan dit domein.

Zijn werk en het belang voor kust- en zeeonderzoek

Paul Pelseneer was één van de belangrijkste mariene zoölogen van België. Volgens zijn collega-biologen Eugène Leloup en William Adam leverde hij niet enkel de belangrijkste bouwstenen voor de mariene zoölogie, maar was hij terzelfdertijd ook architect en metselaar van het onderzoeksdomein.

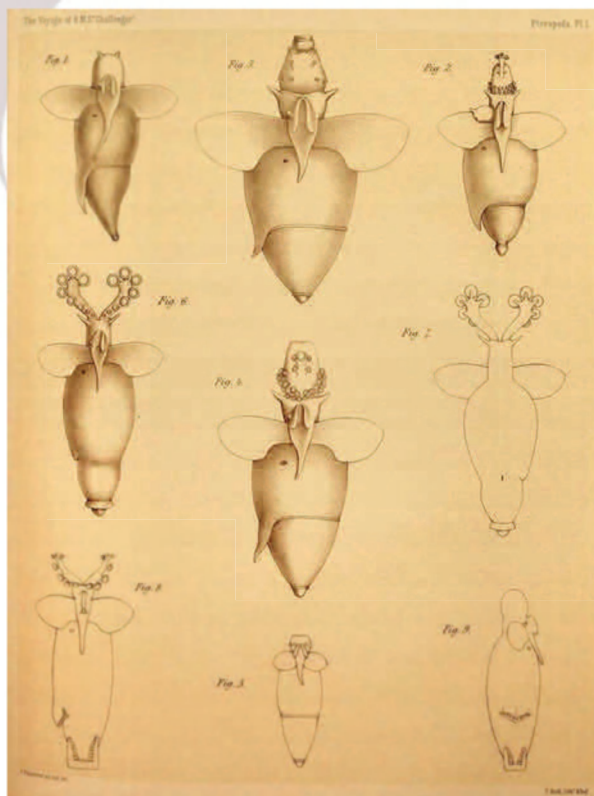
Pelseneer en de weekdieren

Hoewel Pelseneer een bijzondere interesse aan de dag legde voor zoölogie in het algemeen, vergaarde hij toch de meeste faam als specialist van mollusken. Deze ongewervelde dieren waren volgens de zoöloog immers de ideale studieobjecten om algemene vragen over evolutie, fylogenese, soortendiversiteit en ethologie op te helderen. Door de interne bouw en het gedrag van weekdieren in hun natuurlijk milieu te observeren, trachtte hij de onderlinge verwantschap van verschillende soorten mollusken te achterhalen. Het grootste deel van deze studies ondernam hij in het zoölogisch station van Giard in Wimeux, waar ook talrijke soorten uit het Belgische deel van de Noordzee aan een onderzoek werden onderworpen. Eén van zijn belangrijkste verwezenlijkingen was de fylogenetische ordening van de twee-kleppigen ([Bivalvia](#)), een klasse van mollusken, op basis van hun kieuwstructuren. Deze indeling werd al gauw toegepast in het merendeel van de algemene zoölogische werken. Pelseneers belangrijkste publicaties waren *'Introduction à l'étude des Mollusques'* (1894) en de opvolger *'Essai d'Ethologie zoologique d'après l'étude des Mollusques'* (1935), een monumentaal overzicht van zowat alles wat destijds geweten was over mollusken en hun leefmilieu. Pelseneer beschreef in zijn hele wetenschappelijk oeuvre minstens [69 nieuwe mariene soorten](#), waarvan er 57 tot de stam van de [Mollusca](#) behoren.

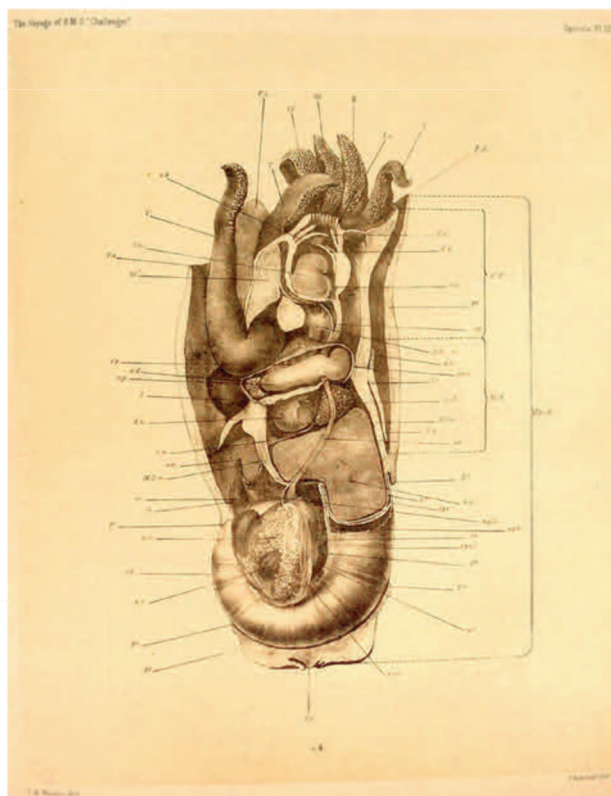
De expedities van de HMS Challenger, de Belgica en de Siboga

Pelseneer stelde zijn zoölogische expertise met plezier ter beschikking van verschillende wetenschappelijke expedities. In de eerste plaats was hij betrokken bij de verwerking van de gegevens die in de periode 1872-1876 verzameld werden door de *HMS Challenger*. Deze expeditie legde de basis voor de moderne oceanografie en bracht heel wat belangrijke geologische en biologische informatie aan het licht. Pelseneer was geen onbekende in Engelse middens van biologen en werd zo door John Murray, de naturalist aan boord van de *Challenger*, aangesproken voor de analyse van de molluskenstalen. Het resultaat was ondermeer de ontdekking van de dubbele genetische origine van de orde van de Pteropoda, die vervolgens in tweeën opgesplitst werd: de orde van de schelpdragende vleugelslakken ([Thecosomata](#)) en die van de schelploze vleugelslakken ([Gymnosomata](#)). Pelseneer bestudeerde in dit kader ook verschillende diepwaterweekdieren en publiceerde de resultaten in het *'Report on the anatomy of the deep-sea Mollusca'* (1888). Ten slotte verzorgde hij samen met T.H. Huxley een uitgave over de [Spirula](#), een geslacht van inktvisachtige diepwatermollusken. Ze waren de eersten om een gedetailleerde anatomische beschrijving van deze zeldzame dieren te publiceren.

Illustraties van Pelseneer bij de *Pteropoda*
(Pelseneer, 1887)

De anatomie van het geslacht *Spirula*.
(Huxley en Pelseneer, 1895)

Pelseneer was tevens lid van de *Belgica*-commissie en behoorde, samen met figuren zoals de geoloog [Alphonse Renard](#) en de bioloog Edouard Van Beneden, tot de eerste pleitbezorgers voor de Antarctica-expeditie van Adrien de Gerlache. Toen de *Belgica* in de periode 1897-1899 effectief het zuidpoolgebied kon verkennen, werd uit dankbaarheid voor deze morele steun een eiland in dit gebied vernoemd naar de zoöloog. De stalen van weekdieren zoals de keverslakken (toen nog [Amphineura](#)), de slakken ([Gastropoda](#)) en de tweekleppigen (toen nog [Lamellibranchia](#)) die de *Belgica* mee naar huis bracht, werden ook geanalyseerd door Pelseneer. De resultaten verschenen onder de titel 'Zoologie: Mollusques (*Amphineures, Gastropodes et Lamellibranches*)' in '*Résultats du Voyage du S.Y. Belgica en 1897-1898-1899 sous le commandement de A. de Gerlache de Gomery: Rapports Scientifiques (1901-1913)*'.

Pelseneer was tenslotte betrokken bij de verwerking van het marien materiaal van de *Siboga*-expeditie. Deze Nederlandse hydrografische en zoölogische expeditie stond onder leiding van de Nederlands-Duitse dierkundige Max Carl Wilhelm Weber en trok van maart 1899 tot februari 1900 naar Indonesië. De expeditie keerde huiswaarts met een weelde aan oceanografische informatie. Aan Pelseneer werd de studie van een groot aantal soorten Bivalvia (tweekleppigen) toevertrouwd. Verschillende daarvan waren nooit eerder aan een morfologisch onderzoek onderworpen. Dankzij de analyse van de *Siboga*-stalen kon Pelseneer de classificatie van deze klasse van weekdieren dan ook definitief op punt stellen (zie hoger).

Zicht op Pelseneer-eiland, Antarctica. (Creative Commons BY-NC-SA 3.0, beschikbaar via [VLIMAR](#))

Pleitbezorger van de oceanografie

Pelseneers ervaringen met de *Challenger*- en later ook met de *Belgica*- en *Siboga*-expedities openden zijn ogen voor het belang van oceanografisch onderzoek in functie van het vergaren van nieuwe biologische kennis. In 1892 publiceerde Pelseneer '*L'Exploration des mers profondes*', een door de Koninklijke Academie van België bekroond werkje waarin hij een pleidooi hield voor een grondige exploratie van de zeeën en oceanen. Van 1902 tot 1904 ging Pelseneer even als gastdocent aan de slag aan de Universiteit van Brussel, waar hij de vakken 'oceanografische biologie' en 'biologie van de mollusken' doceerde. De inhoud van deze lessen werd later gebundeld in de publicaties '*Les Abîmes de la mer et leurs habitants*' (1903) en '*L'Océanographie*' (1904). In het laatste werk ging Pelseneer in op allerlei aspecten van de oceanografie, zoals de diepte en oppervlakte van oceanen, de kenmerken van de bodem, het voorkomen van stromingen en de eigenschappen van het zeewater (kleur, dichtheid, temperatuur, druk, ...). Twee jaar later kwam Pelseneer in het besluit van '*L'origine des animaux d'eau douce*' (1906) nogmaals terug op het uitzonderlijke wetenschappelijke belang van mariene expedities. Enkel door de biologische, fysische, chemische, geologische en geografische studies die op deze tochten ondernomen werden, kon men volgens Pelseneer inzicht krijgen in de relaties tussen het milieu en de organismen. Zijn inzet voor dit vakgebied leverde de zoöloog in 1936 een zitje op in de raad van het *Institut Océanographique de Paris*.

Paul Pelseneer was één van de markante Belgische mariene wetenschappers van het einde van de 19e en de eerste helft van de 20e eeuw. Zijn heldere schrijfstijl, brede interesses, mooie illustraties en vernieuwende ideeën maakten Pelseneers werken geliefd bij collega's en leverden hem een uitstekende reputatie op. Zijn cruciale rol in het onderzoek naar weekdieren werd onder andere geprezen door de zoölogen René Koehler en Clément Vaney, die als eerbetoon een genus van mollusken naar hem vernoemden. *Pelseneeria* behoort tot de familie van de glanshorens, een bepaald type van zeeslakken.

Publicaties van Pelseneer

Voor het meest actuele overzicht van mariene en kustgebonden publicaties van Pelseneer, volg deze link: <http://www.vliz.be/imis/imis.php?module=person&persid=20056>

Caullery, M.; Pelseneer, P. (1911). Sur la ponte et le développement du vignot (*Littorina littorea*). *Bull. Scient. France et Belgique* 44: 357-360, [details](#)

Huxley, T.H.; Pelseneer, P. (1895). Report on the specimen of the genus *Spirula* collected by H.M.S. *Challenger*. *Report on the scientific results of the voyage of H.M.S. Challenger during the years 1873-76 under the command of Captain Georges S. Nares and the late Captain Frank Tourle Thomson*, Zoology Summary (LXXXIII). H.M. Government: London. 32, plates I-VI pp., [details](#)

Pelseneer, P. (1880). Note sur les coquilles trouvées en 1880 le long du littoral belge. *Bull. Soc. Malac. Belgique* XV: XC-XCI, [details](#)

Pelseneer, P. (1881). Etudes sur la faune littorale de la Belgique: mollusques recueillis sur la côte belge en 1881. *Bull. Soc. Malac. Belgique XVI*: CLII-CLVI, [details](#)

Pelseneer, P. (1881). Etudes sur la faune littorale de la Belgique: Tuniciers, crustacés, vers, échinodermes et coelentérés recueillis en 1881 sur la côte belge. *Bull. Soc. Malac. Belgique XVI*: CLXVIII-CLXXIII, [details](#)

Pelseneer, P. (1881). Tableau dichotomique des mollusques marins de la Belgique. *Mém. Soc. Roy. Malacol. Belgique XVI*: 27-61, plate V [Other original], [details](#)

Pelseneer, P. (1881). Etudes sur la faune littorale de la Belgique (vers chétopodes et Crustacés). *Ann. Soc. R. Malac. Belgique 16*: 88-98, [details](#)

Pelseneer, P. (1882). Etudes sur la faune littorale de la Belgique: mollusques et autres animaux inférieurs recueillis sur la côte belge en 1882. *Mém. Soc. Roy. Malacol. Belgique XVII(II, tome II)*: 31-43 [Other original], [details](#)

Pelseneer, P. (1883). Etudes sur la faune littorale de la Belgique: mollusques et autres animaux inférieurs recueillis sur la côte belge en 1883. *Bull. Soc. Malac. Belgique XVIII*: CXVI-CXXI, [details](#)

Pelseneer, P. (1886). Liste des crustacés actuels de la Belgique. *Bull. Mus. royal d'Hist. Nat. Belg.* 4: 215-222, [details](#)

Pelseneer, P. (1886). Note sur la présence de *Caridina desmaresti* dans les eaux de la Meuse. *Bull. Mus. royal d'Hist. Nat. Belg.* 4: 211-222, [details](#)

Pelseneer, P. (1887). Report on the Pteropoda collected by H.M.S. *Challenger* during the years 1873-76. Part I. The Gymnosomata. *Report on the scientific results of the voyage of H.M.S. Challenger during the years 1873-76 under the command of Captain Georges S. Nares and the late Captain Frank Tourle Thomson*, Zoology XIX(LVIII). H.M. Government: London. 74, plates I-III pp., [details](#)

Pelseneer, P. (1889). Communication sur une variété *unicarinata* de *Littorina littorea*. *Bull. Soc. Malac. Belgique XXIV(1889)*: CIX-CX, [details](#)

Pelseneer, P. (1893-1894). Recherches sur divers ophistobranches. *Mémoires Couronnés et Mémoires des Savants Etrangers, publiés par l'Académie Royale des Sciences, des Lettres, et des Beaux-Arts de Belgique* 53: III-157, 25 pl. et 6 fig., [details](#)

Pelseneer, P. (1893). La formation de variétés chez la moule comestible. *Ann. Soc. R. Zool. Bel.* 28: 48, [details](#)

Pelseneer, P. (1894). P.-J. Van Beneden malacologiste: notice biographique. *Ann. Soc. R. Malac. Belgique XXIX(1894)*: V-IX, [details](#)

Pelseneer, P. (1898-1899). Recherches morphologiques et phylogénétiques sur les mollusques archaïques. *Mémoires Couronnés et Mémoires des Savants Etrangers, publiés par l'Académie Royale des Sciences, des Lettres, et des Beaux-Arts de Belgique* 57: 113, 24 pl., [details](#)

Pelseneer, P. (1901). Les Néoméniens de l'Expédition Antarctique Belge et la distribution géographique des Aplacophora. *Bull. Cl. sci., Acad. r. Belg.* 9-10: 528-534, [details](#)

Pelseneer, P. (1903). Zoologie: Mollusques (Amphineures, Gastropodes et Lamellibranches). *Résultats du Voyage du S.Y. Belgica en 1897-1898-1899 sous le commandement de A. de Gerlache de Gomery: Rapports Scientifiques (1901-1913)*. Buschmann: Anvers. 85, IX plates pp., [details](#)

Pelseneer, P. (1904). L'océanographie. Imprimerie universitaire J.-H. Moreau: Bruxelles. 1-16 pp. [Other original], [details](#)

Pelseneer, P. (1904). Quelques problèmes zoologiques de l'Antarctique, *in*: (1904). *Association française pour l'avancement des sciences, comptes rendus 32e session, Angers, 1903*. pp. 810-812, [details](#)

Pelseneer, P. (1906). L'origine des animaux d'eau douce. *Academia Analecta* 12: 699-741 [Other original], [details](#)

Pelseneer, P. (1906). Mollusca. *A treatise on zoology*, V. Adam and Charles Black: London. 355 pp., [details](#)

Pelseneer, P. (1906). Biscayan plankton collected during a cruise of H.M.S. *Research*, 1900. Part VII: Mollusca (excluding Cephalopoda). *Trans. Linn. Soc. of Lond., Zool.* 10(5): 137-157, 3 plates [Other original], [details](#)

Pelseneer, P. (1909). A propos de la "bipolarité": 11-17 [Other original], [details](#)

Pelseneer, P. (1909). A propos de la bipolarité. *Bull. Scient. France et Belgique* 43: 11-17, [details](#)

Pelseneer, P. (1911). Les Lamellibranches de l'expédition du *Siboga*: partie anatomique. *Siboga-Expeditie: uitkomsten op zoölogisch, botanisch, oceanographisch en geologisch gebied verzameld in Nederlandsch Oost-Indië 1899-1900 aan boord H.M. Siboga onder commando van Luitenant ter Zee 1e kl. G.F. Tydeman*, 53a. Boekhandel en drukkerij: Leiden. 1-125, 26 pl. pp., [details](#)

Pelseneer, P. (1911). Recherches sur l'embryologie des Gastropodes. *Mém. De l'Acad. Roy. De Belg. (Classe des Sciences)*. In 4°. (2ième série) 3: 1-167, 22 pl., 1 fig., [details](#)

Pelseneer, P. (1914). Influence des courants dans la dispersion des organismes marins. *Ann. Soc. R. Zool. Bel.* 48: 14-17 [Other original], [details](#)

Pelseneer, P. (1914). L'influence des courants dans la dispersion des organismes marins. *Ann. Soc. R. Zool. Bel.* 48: 11, [details](#)

Pelseneer, P. (1920). Les variations et leur hérédité chez les mollusques. *Mém. De l'Acad. Roy. De Belg. (Classe des Sciences)*. In 4°. (2ième série) 5: 826, 287 fig., [details](#)

Pelseneer, P. (1920). A propos de la formation et de la composition chimique de la coquille des mollusques. *Ann. Soc. R. Zool. Malacol. Bel.* 51: 70-74, [details](#)

Pelseneer, P. (1922). Sur une habitude de *Doris bilamellata*. *Ann. Soc. R. Zool. Bel.* 53: 28-32 [Other original], [details](#)

Pelseneer, P. (1926). La proportion relative des sexes chez les animaux et particulièrement chez les mollusques. *Mém. De l'Acad. Roy. De Belg. (Classe des Sciences)*. In 8°. (2ième série) 8: 3-256, 6 fig. [Other original], [details](#)

Pelseneer, P. (1928). La variabilité relative des sexes d'après des variations chez *Patella*, *Trochus* et *Nassa*. *Mém. De l'Acad. Roy. De Belg. (Classe des Sciences)*. In 8°. (2ième série) 10: 52-54, 13 pl. 3 fig., [details](#)

Pelseneer, P. (1934). Bionomics of a brackish-water nudibranch: *Limapontia depressa*. *J. Conch., Lond.* 20 (2): 54-55 [Other original], [details](#)

Pelseneer, P. (1935). Essai d'éthologie zoologique d'après l'étude des mollusques. Académie royale de

Belgique. Classe des Sciences: Brussel. 662 pp., [details](#)

Pelseneer, P. (1935-1937). Philippe Dautzenberg (1849-1935). *Ann. Soc. R. Zool. Bel.* 66(67-68): 87-91 [Other original], [details](#)

Pelseneer, P. (1938). La surface respiratoire des mollusques amphibies. *Travaux de la Station Zoologique de Wimereux* 13: 531-537 [Other original], [details](#)

Pelseneer, P. (1941). La conception lamarckienne de l'évolution. *Bull. Soc. r. Sci. Liège* 1: 1-14 [Other original], [details](#)

Pelseneer, P.; Arctowski, H. (1902). The Belgian Antarctic Expedition. *The Geographical Journal* 19(3): 387-389, [details](#)

Hoe verwijzen naar deze fiche?

VLIZ Wetenschappen (2011). Paul Pelseneer. Wetenschappen - Historische figuren van het zeewetenschappelijk onderzoek. *VLIZ information Sheets*, 134. Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ): Oostende. 8 pp.

Online beschikbaar op <http://www.wetenschappen.be>

Geraadpleegde bronnen

Adam, W. (1946). Obituary: Paul Pelseneer. *Proc. Malac. Soc.* 26(6): 149-151 [Other original], [details](#)

Adam, W.; Leloup, E. (1947). Paul Pelseneer (1863-1945). Notice biographique. *Bull. Mus. royal d'Hist. Nat. Belg./Med. Kon. Natuurhist. Mus. Belg.* 23(1): 1-45, [details](#)

Brien, P. (1951). Notice sur Paul Pelseneer, membre de l'Académie né à Bruxelles, le 26 janvier 1863, mort à Bruxelles le 5 mai 1945. *Annu. Acad. r. Belg. CXVII*: 1-55, [details](#)

De Bont, R. (2009). Between the laboratory and the deep blue sea: Space issues in the Marine Stations of Naples and Wimereux. *Social Studies of Science* 39(2): 199-227, [details](#)

Decler, W.; Podoor, N.; Vanpaemel, G. (1990). Twee eeuwen mariene biologie in België, *in*: de Knecht-van Eekelen, A. et al. (Ed.) (1990). *Met zicht op zee: Zeewetenschappelijk onderzoek in de Lage Landen na 1800. Tijdschrift voor de geschiedenis der geneeskunde, natuurwetenschappen, wiskunde en techniek*, 13(1): pp. 66-82 [details](#)

Lameere, A. (1934). L'œuvre scientifique de Paul Pelseneer. *Ann. Soc. R. Zool. Bel.* 65: 142-151, [details](#)

Wouters, D. (1995). Vijftig jaar geleden stierf Paul Pelseneer (1863-1945). *De Strandvlo* 15(2): 70-71, [details](#)

Winckworth, R. (1945). Dr. P. Pelseneer. *Nature (Lond.)* 156: 136 [Other original], [details](#)

(1936). Mélanges Paul Pelseneer. *Mémoires du Musée Royal d'Histoire Naturelle de Belgique, deuxième série* = *Verhandelingen van het Koninklijk Natuurhistorisch Museum van België, tweede reeks*, 3. Musée Royal d'Histoire Naturelle de Belgique: Bruxelles. 1206 pp., [details](#)

